

Rad s porodicom i zaštita djece od radikalizacije

Uputstvo korak po korak za praktičare i kreatore politike

Uvod

Kada neko postane radikaliziran i ponaša se na ekstreman način, to ne samo da utječe na njega, već i na njegovu porodicu, prijatelje, širi društveni krug i društvo. U današnjoj stvarnosti radikalizacija je česta pojava. Porodice, mladi i djeca širom EU suočavaju se s vrbovanjem od strane terorističkih grupa kao što su Islamska država, Al Kaida i ostali, zajedno s domaćim terorizmom i ekstremističkim pokretima (npr. krajnja desnica i krajnja ljevica) i sve većim brojem izbjeglica i povratnika (uključujući djecu, mlade i porodice) koji napuštaju zone sukoba i vraćaju se u EU.

Koji su izazovi?

Spriječavanje radikalizacije je samo po sebi izazov, a pogotovo u ranoj fazi. Uprkos tome, ovo bi trebao biti dugoročan pristup u ublažavanju rizika od nasilja u vezi s ekstremizmom i terorizmom. Za ranjive pojedince i njihovo društveno okruženje postojeći izazovi u sprječavanju su:

- *Otkrivanje onih kojima prijete opasnost od radikalizacije:* u procesu radikalizacije promjene su moguće veoma brzo, ali je teško prepoznati rane faze radikalizacije zato što su indikacije (izoliranost, frustracije) slične onima koje su povezane s drugim problemima, kao što je zavisnost od narkotika.
- *Stupanje u kontakt s njima i pružanje podrške njima i njihovim porodicama kako bi promijenili pravac:* porodice i društveno okruženje imaju ključnu ulogu u ovom procesu, što će biti objašnjeno u ovom pristupu korak po korak.
- *Podrška pojedincu i njegovoj porodici tokom procesa razdvajanja:* suradnja je ključ za efikasnost, ali je nije uvijek lako ostvariti. Isto tako odnos između pojedinca i njegovog društvenog okruženja nije uvijek pozitivan, što ih je možda na početku i navelo da se okrenu ekstremizmu ili terorizmu.

Osim ovih općih izazova trenutno (u proljeće 2017) jedno od glavnih pitanja jesu porodice i djeca, koji su se suočili sa ili su učestvovali u terorizmu Islamske države, Al Kaide i ostalih terorističkih organizacija, pa su doživjeli radikalizaciju. Tokom posljednjih nekoliko godina hiljade Evropljana, među kojima i porodice i mladi, otputovali su u Siriju i Irak da bi živjeli i borili se za terorističke organizacije. U ovom trenutku izgleda da broj stranih boraca koji odlaze u zone sukoba opada; međutim, postoji zabrinutost da će broj povratnika porasti. Istovremeno države članice EU potvrdile su porast krajnjeg desničarskog ekstremizma širom Evrope, koji je dodatno potaknut priljevom izbjeglica. U ovom kontekstu sve veće polarizacije i ekstremizma, porodice koje su direktno pogođene bore se sa svakodnevnim posljedicama ali i s nezadovoljstvom.

Naprimjer, iako su iskustva s povratnicima ograničena, stiže sve više zahtjeva od porodica koje žele da im se djeca vrate. Postoje izazovi u rješavanju ovakvih zahtjeva:

- u mnogim zemljama politika bavljenja povratnicima nije uvijek jasna različitim zainteresiranim stranama, što otežava pružanje pravih informacija porodicama;
- Islamska država širi prijeteću propagandu o povratku;
- postoji mnogo praktičnih poteškoće u vezi s dokumentima, naročito kada je riječ o djeci rođenoj u konfliktnim zonama;
- roditelji imaju tendenciju da svojoj djeci šalju novac za povratak, ali takvi novčani transferi se u pojedinim zemljama smatraju kriminalnom aktivnošću, tako da oni zaduženi za porodice moraju ovo objasniti roditeljima i upozoriti ih da to ne rade.

Cilj i primjena uputstava korak po korak

Cilj ovog rada jeste podrška i pružanje smjernica kreatorima politike i praktičarima zaduženim za spriječavanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma u porodičnom okruženju, naročito kada je riječ o (mlađoj) djeci. Ovo uputstvo je rezultat zajedničkih spoznaja, lekcija, praktičnih primjera i preporuka iz oblasti politike. Alati su usredotočeni na porodice i djecu koja su u kontaktu s radikalizacijom u širokom spektru scenarija:

- porodice koje imaju jednog člana ili više članova koji su osjetljivi na proces radikalizacije (uključujući djecu i mlade);
- porodice u kojima je jedan član ili više članova uključeno u ekstremističke radnje, kao što je odlazak od kuće da bi se pridružili ekstremističkoj grupi (uključujući djecu i mlade);
- porodice i djeca koji su pobjegli iz područja pod kontrolom terorističkih grupa;
- porodice u kojima je jedan član ili više članova u zatvoru, osuđeni za terorističke zločine (ili srodne terorizmu).

Ovaj rad bavi se ekstremizmom koji je zasnovan na različitim ideologijama (vjerski inspiriran ekstremizam, desničarski ekstremizam, ljevičarski ekstremizam, nacionalistički ekstremizam). U brojnim slučajevima se izazovi i načini reagiranja opisani u ovom radu primjenjuju na svim nivoima. U suprotnom, to će biti posebno naznačeno.

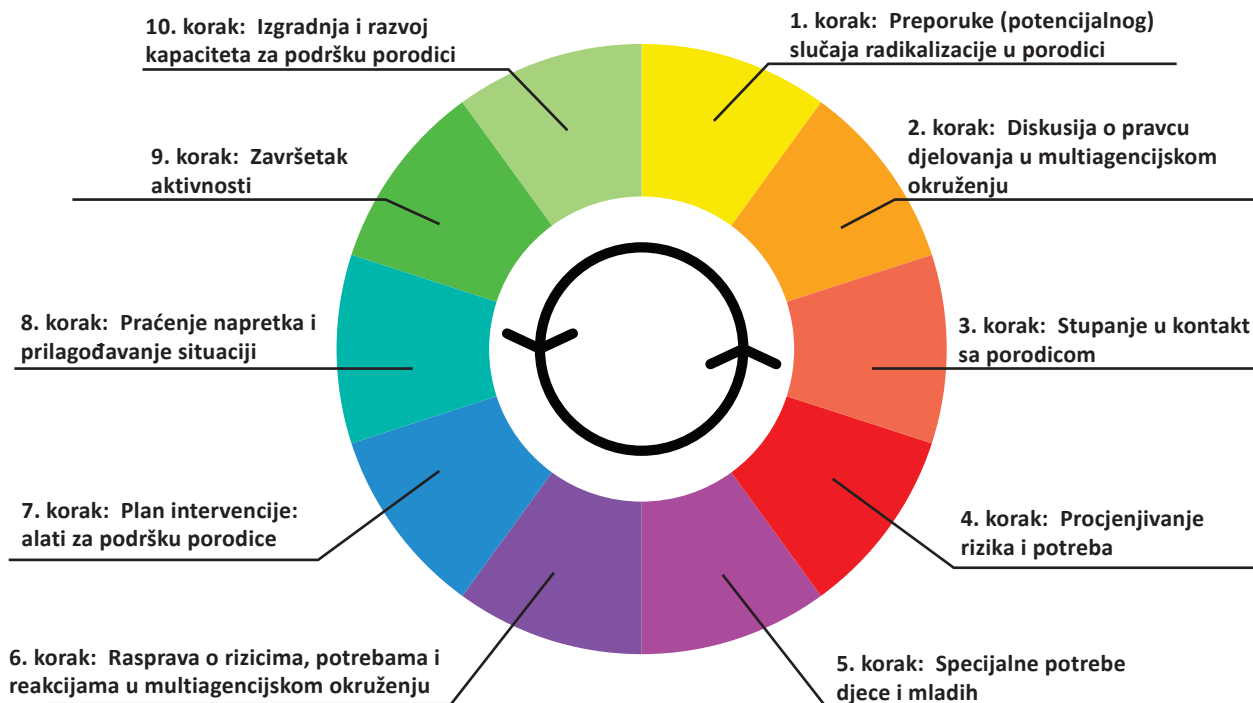
Rad je zasnovan na rezultatima zajedničkog sastanka Radne grupe za omladinu, porodice i zajednice Mreže za podizanje svijesti o radikalizaciji (RAN YF&C) i Radne grupe za zdravstveni socijalnu zaštitu Mreže za podizanje svijesti o radikalizaciji (RAN H&SC), koji je održan u Nici 2. i 3. februara 2017. godine. Obuhvaćene su i dodatne informacije s odvojenih sastanaka RAN YF&C i RAN H&SC o ulozi porodica i ulozi djece kao i povratne informacije iz intervjua sa šest stručnjaka za podršku porodici (iz Danske, Norveške, Nizozemske, Francuske, Belgije i Njemačke).

Ključni termini:

- *Porodica*: grupa ljudi koji su povezani krvno (priznatim rođenjem), srodstvom (brak ili neki drugi odnos), zajedničkim mjestom boravka ili kombinacijom gorenavedenog;
- *Dijete*: osoba koja je mlađa od 18 godina. U pravnom smislu postoje razlike u pogledu starosne granice za maloljetnike u različitim zemljama;
- *Maloljetnik*: maloljetno lice određenog uzrasta, obično između 14 i 18 godina;
- *Povratnik*: pojedinac koji je napustio svoj dom da bi se pridružio ekstremističkoj grupi u drugoj zemlji i koji:
 - a. je zatražio da se vrati u zemlju EU;
 - b. vratio se u domovinu u EU;
 - c. putuje u neku drugu zemlju EU.

KAKO se povezati i raditi s porodicama koje su suočene s radikalizacijom

Ovaj rad predstavlja pristup od 10 koraka za rad s porodicama. Koraci su prikazani na grafikonu ispod kao krug, jer međusobno utječu jedan na drugi. Koraci su primjenjivi općenito, kao i u pojedinačnim slučajevima. Tamo gdje je moguće, koraci su objašnjeni i ilustrirani praksom iz života. Gdje je to moguće date su i preporuke politike. Prije nego što se objasne koraci predstavljeni su fundamentalni principi koji čine temelje dobrog pristupa podrške porodici. Imajte na umu da su ovi koraci po definiciji pojednostavljenije složenije realnosti u kojoj se različiti koraci poduzimaju istovremeno.

Ključni pristupi koji čine temelje pristupa korak po korak

Porodice:

- Porodice čine temelje otpornosti svakog pojedinca. Obimna istraživanja pokazuju utjecaj porodičnog okruženja, odgoja i količine iskazane ljubavi, brige i pažnje na nečiju otpornost na negativna iskušenja, kao što je priključivanje ekstremističkim grupama.¹
- Članove porodice treba promatrati kao partnere u upozoravanju, sprečavanju i zaštiti pojedinaca izloženih riziku od radikalizacije, kao i pridonoenju sigurnosti društva.

Podrška porodici:

- Cilj rada s porodicom treba biti angažiranje, izgradnja povjerenja i uspostavljanje odnosa tokom dužeg perioda. Ovo ne samo da može pozitivno utjecati na konkretnu porodičnu situaciju, već i otvoriti vrata osobi koja je izložena riziku, kao i široj zajednici.
- Važno je zauzeti sistemski pristup porodici, promatrati je kao cjelinu i uvidjeti dinamiku članova porodice. Samo fokusiranje na pojedinca izloženog riziku ili na jednog člana porodice često nije dovoljno da bi se razumjeli utjecaji i pritisci koji postoje i formiraju nečije ponašanje. Društveno okruženje ili zajednica u kojoj se nalazi porodica također utječu na stavove i ponašanje. Iako je cilj savjetovanja podrška pojedincu koji je izložen riziku, razumijevanje šireg konteksta porodice i zajednice je presudno u tome.

¹ Walsh F. (2012) „Normal Family Processes“. Poglavlje 17: Otpornost porodice. New York: Guilford Press.

- Da bi se pružila efikasna podrška porodici, neophodna je suradnja bar jednog dijela porodice. Ako porodica ne želi da surađuje ili da dobija podršku, bit će veoma teško raditi na često osjetljivim pitanjima i izazovima radikalizacije. Prisiljavanje porodice na podršku je izazovno, a ponekad čak i kontraproduktivno. Iz tog razloga postoje pojedini slučajevi u kojima porodica neće biti faktor povezivanja, pa treba koristiti ostale veze i mreže da bi se došlo do pojedinca koji je izložen riziku.
- Primijenite pristup zasnovan na prihvaćanju da biste bar uspostavili kontakt. Srž pristupa zasnovanog na prihvaćanju jeste to da radnik koji radi s porodicom ne poriče niti odbacuje stanovišta i stav porodice odnosno pojedinca izloženog riziku, već to treba iskoristiti kao početnu tačku za uspostavljanje kontakta. Izgradnjom odnosa koji se zasniva na povjerenju moguće je polako pomoći porodici i pojedincu koji je izložen riziku da promijene svoje stavove i uvjerenja. Stoga fokus treba biti na izgradnji odnosa.
- Ozbiljno shvatite reakcije članova porodice, makar samo preventivno. To može uključivati izjavu članova porodice da njihova kćerka hoće da se preobrati ili im je stigla vijest da je njihovo dijete mrtvo (čak i ako ne postoje fizički dokazi, naprimjer, tijelo ili smrtovnica).

Sigurnost:

- Naglasak na sigurnosti u kombinaciji s općim nepovjerenjem određene porodice i zajednice prema vlastima može stvoriti porast nepovjerenja. Iz perspektive zaštite mora se staviti naglasak na razumijevanje problema, ali i na potrebe koje porodice imaju da bi se prevazišli ovi problemi. Cilj mora biti pružanje pomoći porodici da razvije dugoročnu otpornost na radikalizaciju, a ne samo da se riješi goruća situacija.
- Osim toga, ističe se i transparentnost prema porodici umjesto tajnosti i rad sa porodicom umjesto rada na danom slučaju bez učešća porodice.
- Treba naglasiti da je uključenost policije i obavještajnih službi neophodna i važna. Međutim, podjednako su važne koordinacija i suradnja između njih i organizacija odnosno stručnjaka koncentriranih na prevenciju i dobrobit porodice.

1. korak Preporuke kod (potencijalnog) slučaja radikalizacije u porodici

Postoje različiti načini na koje se (potencijalni) slučaj radikalizacije može prijaviti vlastima odnosno stručnjacima. Postoji i veliki broj ljudi koji bi možda željeli prijaviti razloge za zabrinutost. U brojnim slučajevima to je neposredna porodica ili neko iz neposredne društvene mreže (npr. prijatelji). Ali zabrinutost mogu izraziti i nastavnici, oni koji rade s omladinom, sportski klubovi, vjerske organizacije i susjedi. Važno je da ljudi znaju s kime mogu podijeliti svoju zabrinutost. Evropsko iskustvo jeste da se razlozi za zabrinutost prijavljuju preko sljedećih kanala:

- direktno (lokalnoj) policiji, bilo zbog zabrinutosti ili straha da se dešava neko kriminalno djelo;

- preko općih ili specijalnih telefonskih linija za pomoć: u većini evropskih zemalja već postoje opće linije za sprečavanje kriminala, ali su ljudima zabrinutim zbog radikalizacije u sve većoj mjeri dostupne i specijalne mreže (Nizozemska, Njemačka, Austrija, Francuska i Luksemburg).
- preko neformalnih mreža i platformi kao što su džamije, sportski klubovi, on-line platforme;
- preko ostalih stručnjaka, kao što su socijalni radnici i oni koji rade s omladinom, nastavnici i stručnjaci za mentalno zdravlje.

Priroda izražene zabrinutosti može se u znatnoj mjeri razlikovati. Majka može nazvati zato što se njena kćerka preobratala u islam i želi da se hrani i odijeva tradicionalno. Susjed je možda primijetio posebne simbole ili zastave u kući svog susjeda. Nastavnik se možda suočio s učenicima koji iskazuju ekstremističke ideje. Otac možda sumnja da njegov sin želi otputovati u inozemstvo da bi se pridružio ekstremističkoj grupi. Član porodice možda će otići kada primi vijest da mu je brat (naprimjer) poginuo u terorističkoj zoni sukoba.

Svaki razlog za zabrinutost treba ozbiljno shvatiti i procijeniti. Biće mnogo slučajeva u kojima će nakon postavljanja pitanja i traženja dodatnih informacija biti prepoznato skretanje pažnje na sebe, buntovničko ponašanje, pa čak i istinska zainteresiranost za novu religiju, a ne radikalizacija. Međutim, sa stanovišta prevencije, reakcije na manje promjene u ponašanju i dalje su važne u spriječavanju pojedinaca da odu u ekstremističkom pravcu u kasnijoj fazi. Uzimajući primjer majke i kćerke reakcija roditelja na želju za preobraćenjem mogla bi utjecati na to da li će se ovaj proces zaista dogoditi na otvoren, transparentan i pouzdan način ili tako da kćerka bude protjerana iz porodičnog okruženja.

Praksa na radu: linija za pomoć za radikalizaciju, Hajat, Njemačka

Hajat je njemački savjetodavni program namijenjen osobama koje su već uključene u radikalne salafističke grupe ili su na putu ka nasilnoj džihadističkoj radikalizaciji. Na potencijalne slučajeve radikalizacije ponekad im skrene pažnju nacionalna telefonska linija, ali mnogo češće to što se ljudi direktno obraćaju Hajatu. Hajat je bio jedan od glavnih partnera u uspostavljanju nacionalne telefonske linije u januaru 2012. godine. Zbog preporuka (za lokalne NVO), nacionalna telefonska linija zahtijeva da ljudi podijele svoje podatke. Telefonski broj je anonimna. Hajat će prihvatiti samo slučaj kada direktno dobije zahtjev za pomoć. Hajat neće pokušavati da stupi u kontakt s porodicama, jer smatra da je stupanje u kontakt presudno za lice koje želi da dobije pomoć.

[Više informacija o Hajatu.](#)

Više informacija o podršci porodice i telefonskim linijama za pomoć može se naći u sljedećim dokumentima:

- [Poglavlje o podršci porodice u zbirci RAN](#)
- [Naknadna\(ex post\) evaluacija RAN: „Family support: what works?“](#)

Preporuke politike – identificiranje radikalizacije unutar porodice

- Pružiti perspektivu o tome kako nacionalne vlasti gledaju na porodice koje se bore s ovim pitanjima i kakav se tretman i podrška mogu očekivati od nacionalne vlade, lokalne uprave odnosno NVO;
- Izraditi infrastrukturu izvještavanja za sve koji imaju razloge za strah i zabrinutost;
- Izraditi plan komunikacije, uključujući smjernice o razmjeni informacija, iz nacionalne i lokalne perspektive o načinu komunikacije u vezi s ovom infrastrukturom izvještavanja.

2. korak Diskusija o pravcu djelovanja u multiagencijskom okruženju

Da bi se adekvatno odgovorilo na iznijete razloge za zabrinutost, važno je imati infrastrukturu koja će se pozabaviti (novim) slučajevima radikalizacije. Kada je riječ o podršci porodice evropske zemlje kao što su Belgija, Švedska, Nizozemska, Velika Britanija, Danska i Francuska imaju multiagencijska okruženja u kojima se procjenjuju i razmatraju slučajevi. Mnoga od ovih multiagencijskih okruženja organizirana su na lokalnom nivou zato što je većina informacija dostupna na tom nivou, zajedno sa sredstvima reagiranja.

Za ova multiagencijska okruženja koriste se različiti termini: info-kuće (Danska, pogledati primjer niže), sigurne kuće (Nizozemska), partnerski stolovi (Belgija), državna ćelija za praćenje (Francuska). Bez obzira na njihov naziv sljedeći partneri su obično sastavni dio ovih multiagencijskih okruženja:

- policija (lokalna i nacionalna);
- socijalna zaštita odnosno (mentalna) zdravstvena zaštita;
- lokalne vlasti;
- kada je to relevantno i važno u pojedine slučajeve mogu se uključiti i ostali partneri, naprimjer, predstavnici obrazovnih ustanova, agencije za zapošljavanje ili posebna psihološka tijela;
- obavještajne službe obično nisu standardni partner, ali se suradnja odvija u pojedinim slučajevima.

Kada multiagencijsko okruženje prihvati nove slučajeve, informacije se razmjenjuju radi boljeg razumijevanja rizika i faktora zaštite. Diskusije također obuhvaćaju i mjeru kada situacija izgleda kao hitna te koji je partner u najboljoj poziciji da ostvari prvi kontakt. U kriznoj situaciji (npr. kada član porodice potencijalno planira napad) odnosno kada je ugrožena sigurnost ostalih stručnjaka, policija je zadužena za prvi kontakt. U ostalim slučajevima partneri često razgovaraju o tome tko je već uključen u rad s porodicom. Pošto je izgradnja povjerenja između porodice i vlasti veoma važna, uspostavljanje kontakta preko nekoga tko već ima pozitivan odnos s porodicom je najefikasniji kanal. U pojedinim slučajevima to može biti socijalni radnik ili radnik zadužen za porodicu, ali isto tako i netko iz zavoda za zapošljavanje.

Za više informacija o stvaranju multiagencijske strukture (uključujući pitanja u vezi s razmjenom informacija), molimo pročitajte 2. poglavlje [RAN Policy Paper Developing a local prevent framework and guiding principles..](#)

Praksa na radu: info-kuće i razmjena informacija, Danska

U Danskoj je podrška porodice organizirana u okviru info-kuće. Info-kuća je mjesto na kojem se okupljaju, između ostalog, policajci, socijalni radnici, općinski radnici, psihijatri i stručnjaci za prevenciju kriminala da bi razgovarali o postojećim i novim slučajevima i izradili planove za svaki slučaj. Info-kuće su sastavni dio danskih modela SSP (škole, socijalna služba i policija) i PSP (policija, socijalna služba i psihijatri). Zabrinuti rođaci ili prijatelji mogu se obratiti info-kući da bi prijavili sumnje na radikalizaciju. Oni zajedno odlučuju o tome koji je partner najpogodniji za kontaktiranje s datim pojedincem i koordiniraju tko će što da uradi. Sastanci u info-kući održavaju se jednom u dvije sedmice. Institucionalno praksa je inkorporirana u načine rada nacionalnih socijalnih organa i organa za provođenje zakona, pa je stoga u velikoj mjeri održiva.

Član 115. danskog zakona daje zakonske smjernice o razmjeni informacija u vezi s prevencijom kriminala. Te zakonske smjernice također se primjenjuju u multiagencijskom okruženju info-kuće i u slučajevima koji uključuju radikalizaciju. Važan element člana 115. jeste da se tokom sastanaka ne vode zvanične bilješke. Informacije obrađuju samo pojedini stručnjaci na osnovu svog profesionalnog kodeksa ponašanja u pogledu razmjene informacija. Stoga postoje razlike u načinu na koji policija i socijalni radnici koriste informacije.

Više informacija o danskim sistemima [SSP](#) i [PSP](#).

Preporuke politike – razmatranje potencijalnih aktivnosti u multiagencijskom okruženju

- Olakšati multiagencijsku infrastrukturu u kojoj se o slučajevima radikalizacije može raspravljati između različitih relevantnih sektora (lokalna policija, socijalni radnici, prosvjetni radnici, psiholozi, liječnici opće prakse itd.);
- Osigurati pravne smjernice o razmjeni informacija, protokolima o privatnosti i o tome što treba uraditi u visoko rizičnim situacijama ili kada su bezbjednost i sigurnost ugrožene;
- Rasporediti sredstva na nacionalnom i lokalnom nivou za stručnjake koji rade na slučajevima radikalizacije.

3. korak Stupanje u kontakt s porodicom

Kada se odluči tko je najbolji za kontaktiranje s porodicom, najčešći oblik prvog kontakta jeste kućna posjeta. Pristup koji se primjenjuje u velikoj mjeri zavisi od procijenjenog nivoa rizika. U visokorizičnim ili kriznim situacijama policija doslovno može provaliti vrata. Pretres kuće je dozvoljen da bi se pronašli ljudi ili dokazi. Ovo je često prilično javno i traumatično iskustvo za

porodice, te bi trebalo organizirati naknadnu posjetu socijalnog radnika ili radnika zaduženog za porodicu, koji će pružiti podršku.

U manje hitnim slučajevima kućnu posjetu će obaviti jedan stručnjak ili dva stručnjaka, koji će preuzeti odgovornost za slučaj i ostvariti prvi kontakt s porodicom. U zemljama kao što su Norveška, Belgija i Danska ta dva stručnjaka su policajac i socijalni radnik, odnosno radnik zadužen za porodicu. Preporučuje se da porodice ostanu s istim licem u kontaktu kako bi se uspostavio odnos zasnovan na povjerenju.

Stupanje u kontakt s porodicom

Iskustvo je dovelo do sljedećih spoznaja o stupanju u kontakt s porodicom koja je (potencijalno) izložena radikalizaciji:

- posjeta porodici kod kuće učinit će da ona bude manje zastrašujuća, jer porodica na taj način razgovara unutar svoje zone komfora;
- pošto je ovo često početna tačka u izgradnji ili održavanju odnosa koji je zasnovan na povjerenju, važno je da bude potpuno transparentno tko posjećuje porodicu, zbog čega je posjećuje i što će se desiti ukoliko porodica ne bude surađivala;
- možda će pomoći ako se ne stavi fokus na pitanje radikalizacije odmah, već se porodici postavi pitanje s čime se bori i kako joj se može ponuditi podrška;
- možda će pomoći ako (lokalni) policajci ne nose uniformu već civilnu odjeću – to situaciju čini manje zastrašujućom i izbjegava se sramota koja bi mogla dovesti do stigmatizacije u susjedstvu;
- kada su u slučaj uključeni maloljetnici, mora se donijeti odluka da li maloljetnika treba uključiti u prvi kontakt – ako bude uključen, posjetu treba obaviti prije ili poslije školskih časova.

Porodice koje ne žele surađivati

Praktičari ukazuju na to da su u većini slučajeva porodice spremne da surađuju, jer su također zabrinute i žele najbolje za sebe i svoje članove. Međutim, ima i slučajeva kada porodica kao struktura odbija surađivati. Savjeti praktičara o načinu postupanja u ovoj situaciji obuhvaćaju sljedeće:

- uložiti vrijeme i dalje pokušavati preko svakog kanala ili partnera u mreži stupiti u kontakt s porodicom;
- istaći činjenicu da im želite pružiti podršku i pomoć u rješavanju problema i da imate mogućnosti da to uradite;
- ukazati na posljedice u slučaju da ne žele raditi s porodičnim ili socijalnim radnikom – kada bi mogli očekivati posjetu policajaca;
- ukoliko je to moguće u zakonskom okviru, uključivanje dječje zaštite može biti posljednje sredstvo u slučajevima kad su djeca izložena riziku – dijete/djeca mogli bi se oduzeti porodici;
- ukoliko je to moguće u zakonskom okviru, socijalna pomoć ili druga podrška mogli bi se ukinuti kao posljednje sredstvo nametanja suradnje.

Kada su za ostvarivanje suradnje neophodne pravne procedure, to dokazuje nedostatak povjerenja; u ovakvim slučajevima ima manje šansi da će rad s porodicom biti efikasan.

Koga iz porodice treba uključiti?

Postoje različita mišljenja o tome koga treba uključiti u kontakt s porodicom:

- kada je cilj potpuna transparentnost, bit će uključeno dijete, omladinac ili odrasla osoba za koju se vjeruje da je izložena radikalizaciji;
- u pojedinim slučajevima neće biti obaviještena odnosno uključena osoba o kojoj je izražena zabrinutosti (npr. od strane člana porodice), jer saznanje da je porodica zatražila pomoć može izazvati strah i frustraciju – to može poljuljati povjerenje u porodici; u ovakvim slučajevima se podrška direktno pruža porodici, a preko nje indirektno osobi za koju je zabrinuta;
- ponekad će ta osoba sama zatražiti pomoć, naprimjer, povratnik u okviru pravosudnog sistema (u Njemačkoj im se daje broj telefona za pomoć); u ovakvim slučajevima podrška se pruža pojedincu – uključenost porodice zavisi od toga da li ona ima pozitivan ili negativan utjecaj;
- ako jedan član porodice zatraži pomoć, ali ne želi da to saznaju ostali članovi, često je najbolje poštovati tu odluku i raditi s osobom koja je zatražila pomoć; kasnije će se donijeti odluka da li postoje mogućnosti za širi kontakt s porodicom.

Praksa na radu: rad preko ključnog radnika – Njemačka

Legato je organizacija koja radi sa širokim spektrom ekstremističkih ideologija, od desničarskog ekstremizma do vjerske radikalizacije. Ona ima pristup zasnovan na prihvaćanju i fokusira se na intervencijski rad i na pružanje savjeta članovima porodice.

Legato nije organizacija za rad na terenu. Prvi kontakt treba da ostvari „ključni radnik“ – onaj koji je najbliži ugroženom pojedincu/radikaliziranoj osobi (tzv. „indeks klijent“). „Ključni radnik“, između ostalog, može biti rođak, nastavnik ili socijalni radnik, a obično se on prvi obraća organizaciji Legato. Većina slučajeva prati se preko ključnog radnika, jer on često ima izgrađeno povjerenje i odnos s ugroženom osobom.

[Više informacija o organizaciji Legato.](#)

Preporuke politike – stupanje u kontakt s porodicom

- Uspostaviti jasan zakonski okvir za porodice koje ne surađuju. Ovaj okvir mora biti objavljen u multiagencijskom okruženju zajedno sa smjernicama o tome kada se mogu/ trebalo bi poduzeti represivne mjere. Postojanje zakonskog okvira o podršci porodici i o zaštiti djece može pokrenuti razvoj dodatnih zakonskih smjernica.
- Ostaviti prostora za proaktivnu (naprimjer, zasnovanu na inteligenciji) odnosno reaktivnu strukturu podrške (zasnovanu na zabrinutosti koju izražava neki član porodice ili bliska osoba), u zavisnosti od konteksta i organizacija koje su u direktnom kontaktu s porodicom.

4. korak Procjenjivanje rizika i potreba

Informacije prikupljene tokom prve posjete unose se u procjenu rizika i potreba porodice, kako u pogledu problema radikalizacije, tako i u širem kontekstu. Trenutna praksa pokazuje da je u većini zemalja EU policija odgovorna za procjenu rizika iz sigurnosne perspektive. Porodični radnici bit će uključeni u mapiranje razloga za zabrinutost i potreba porodice. Većina porodičnih radnika nema formalni alat za procjenu potreba, ali radi na temelju ulaznog obrasca. Ovaj obrazac razlikuje se od zemlje do zemlje i predstavlja važan dio dosijea o pojedincu i porodici, jer obuhvaća informacije o:

- ličnoj historiji ugroženog pojedinca i njegove/njene porodične/društvene mreže;
- vezama pojedinca, porodice i ostalih društvenih kontakata, naprimjer, u sportskim klubovima, školi, vjerskim krugovima i ostalim mjestima (pregled mreže);
- praktičnim pitanjima za porodicu odnosno pojedinca, kao što su nezaposlenost, stambeni problemi i obrazovne teškoće, u kojima im je potrebna pomoć i u kojima žele pomoć i podršku;
- događajima koji djeluju kao okidač u životnoj priči pojedinca ili porodice;
- prirodi i ozbiljnosti razloga za zabrinutost (osnovne informacije).

Ne postoji standardni obrazac ili savjet o tome kako to treba izgledati, jer dosijeji obično sadrže brojne osjetljive informacije i specifična pitanja relevantna za stručnjake za podršku porodici.

Dosije je ključni izvor informacija i smjernica za različite organizacije koje rade s porodicom. Zbog toga je važno imati jasno određenog „vlasnika slučaja“ i ustanovljene mehanizme dijeljenja koji će omogućiti da dosije bude u najvećoj mogućoj mjeri sveobuhvatan. Možda će također biti korisno uključiti u dosije digitalne kanale komunikacije kao što su elektronska pošta i protokoli za razgovore na društvenim mrežama.

Preporuke politike – procena rizika i potreba

- Imati na raspolaganju sistem razmene informacija koji omogućava svim relevantnim zainteresovanim stranama da prate dosije i da razmenjuju važne i osjetljive podatke;
- Dati smernice o ICT aplikacijama i obezbediti onlajn izvore informacija koji podržavaju sistem razmene informacija.

5. korak Posebne potrebe djece i mladih

Kada djeca rastu u radikaliziranom okruženju, izložena su riziku međugeneracijske radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Ovo je slučaj s djecom radikaliziranom u Evropi (i desničarski i vjerski inspirirani ekstremisti), s djecom radikaliziranom u ratnim zonama i onom djecom koja su u kontaktu s radikaliziranim članovima porodice. Važno je da praktičari budu osposobljeni ne samo da tumače znakove radikalizacije, već i da se efikasno bave djecom u radikaliziranom okruženju.

Sadašnji izazov: djeca koja se rađaju/rastu u terorističkim zonama sukoba

Glavni razlog za zabrinutost danas predstavljaju djeca koja su rođena odnosno žive u inozemstvu, u terorističkim zonama sukoba, npr. i Siriji i Iraku. Djeca koja žive u takozvanom kalifatu pod kontrolom Islamske države predstavljaju poseban razlog za zabrinutost zbog snažnog ideološkog utjecaja kojem su izloženi, kao i zbog načina na koji se koriste i pripremaju da postanu vojnici. Djeca koja žive u ovakvim okruženjima bit će izložena:

- snažnoj indoktrinaciji putem ekstremističke ideologije;
- ozbiljnoj traumi koju izaziva život u konfliktnom i krajnje nasilnom okruženju;
- borbenoj obuci (češće dječaci nego djevojčice);
- ubijanju i samoubistvima bombaša – i kao svjedoci i kao izvršioци;
- fizičkom, mentalnom, seksualnom i emocionalnom zlostavljanju i manipulaciji – ponovo i kao svjedoci i kao izvršioци.

Do sada je veoma mali broj praktičara imao iskustva u radu s mlađom djecom povratnicima iz Sirije i Iraka. Međutim, postoji iskustvo u radu s djecom koja su odrasla u ratnim zonama i kao djeca vojnici. Učenje i saznanja stečena u toj oblasti mogli bi se upotrijebiti za razvoj dobre prakse u ovom okviru.

Lekcije i pristupi u radu s djecom

Kadgod su djeca ili mladi radikalizirani ili su pod utjecajem radikalizirane osobe u svom neposrednom okruženju, moguće je poduzeti nekoliko koraka:

- Možda će biti efikasno primijeniti opće metode za intervenciju radi rane prevencije, kao što su vježbe u vezi s identitetom, pripadnošću, upravljanjem konfliktima, kritičkim razmišljanjem, demokracijom, porodičnim odnosima itd. Rana intervencija je od vitalnog značenja za djecu mlađu od 12 godina, kako bi se maksimalno povećala mogućnost uspješne rehabilitacije. Intervenciju moraju provoditi kvalificirani i kulturološki kompetentni pojedinci uz podršku zajednice i zakonskih mreža profesionalaca.
- Stvaranje sigurnog mjesta i atmosfere povjerenja i vjere neophodno je da bi djeca slobodno razgovarala.
- Kada su mladi na prijelazu od službi za djecu ka službama za odrasle, obično kada napune 18 godina, potrebno je da stručnjaci specijalizirani za djecu i odrasle rade zajedno da bi maksimalno povećali kontinuitet pomoći koja se pruža toj djeci.
- Kreativni pristupi koji su zasnovani na muzici, pozorištu, sportovima itd. odlično su prihvaćeni kod djece. Primjer je „živa (ili ljudska) biblioteka“, alat za jednakost koji pokušava osporiti predrasude olakšavajući razgovor između dvije osobe.
- Kada je riječ o djeci koja su se vratila iz ratnih zona poput Sirije, treba uzeti u obzir sljedeće:
 - istraživanja o djeci vojnicima pokazuju da je preporučljivo početi s uobičajenim svakodnevnim aktivnostima.
 - ideologija je njihov identitet; ona ih štiti i pomaže im da shvate svijet. Samo nova iskustva koja su van ove ideologije omogućit će im da drugačije razmišljaju.

- Kada su djeca povratnici uključena u nasilje, krivičnopravno rješenje moglo bi dodatno traumatizirati djecu, potaknuti povratništvo u ekstremizam u budućnosti i ograničiti mogućnost rehabilitacije i reintegracije. Ako je rehabilitacija prioritet, onda su potrebe i slabe tačke djeteta najvažnije, bez obzira na prirodu prijestupa koji je to dijete počinilo.
- Ispunjavanje potreba djece povratnika mora biti zasnovano na postojećim najboljim praksama u zaštiti djece i provedeno u okviru nacionalno uspostavljenih mreža službi za djecu. Ni NVO niti dobrotvorne grupe često nemaju kapacitet niti su povezane sa svim relevantnim službama da bi samostalno provodile intervencije, pa bi trebale dobiti podršku postojećih zakonskih službi.
- Ukoliko su zakonske službe intervenirale i ako je napravljen plan brige o pojedinačnom djetetu, stručnjaci u toj oblasti (kao što su vjerske vođe, vođe zajednice i osobe koje imaju iskustvo u konfliktnoj traumi) treba da doprinesu revizijama ovog plana, imajući u vidu njihovo jedinstveno i nijansirano poznavanje ključnih pitanja.

[Više informacija o djeci povratnicima iz zona sukoba.](#)

Praksa na radu: chamäLION, Njemačka

Rana prevencija je od najvećeg značaja za (mlađu) djecu koja se suočavaju s radikalizacijom. chamäLION je primarni koncept prevencije čiji je cilj promoviranje otpornosti na ekstremističke ideologije. Ideja u osnovi koncepta jeste sprečavanje radikalizacije pružanjem rane podrške u vidu ličnih i društvenih resursa, uspostavljajući prihvaćanje drugih i istovremeno smanjujući diskriminaciju.

U osnovi prakse su tri modula:

- A. Pripadnost i orijentacija (svijest o raznolikosti/različiti načini života, vjerska uvjerenja, spol i porijeklo);
- B. Identitet i prihvaćanje (poznavanje vlastitih snažnih i slabih tačaka, biografski rad);
- C. Upravljanje konfliktima (sprečavanje nasilja, učenje o načinima postupanja s konfliktima, svijest o vlastitim osjećajima i vještine komunikacije).

chamäLION je usmjeren na djecu uzrasta od 7 do 12 godina. Alati (vježbe) namijenjene su nastavnicima i socijalnim radnicima za primjenu u školi.

[Više informacija o organizaciji chamäLION.](#)

Preporuke politike – ispunjavanje posebnih dječjih potreba:

- Uspostaviti uravnotežen pristup krivičnom gonjenju i rehabilitaciji djece i mladih;
- Uključiti službe za zaštitu djece, stručnjake za traumu i stručnjake iz srodnih oblasti koje se bave djecom vojnicima da bi se izradio efikasan multiagencijski pristup;
- Olakšati nesmetan prelazak s dječjih službi na službe za odrasle.

6. korak Rasprava o rizicima, potrebama i reakcijama u multiagencijskom okruženju

Nakon što su procjene rizika i potreba obavljene od strane različitih profesionalca u multiagencijskom okruženju, ove informacije treba podijeliti. Kao što je navedeno u 2. koraku, razmjena informacija je izazov zbog propisa o privatnosti i profesionalne tajne kao i zbog sigurnosti. U pojedinim zemljama, naprimjer u Velikoj Britaniji, Danskoj (vidi primjer u 2. koraku) i Nizozemskoj, postoje specijalni protokoli o privatnosti i sporazumi o razmjeni informacija koji daju smjernice u ovom procesu.

U zemljama kao što su Belgija, Nizozemska, Danska, Norveška i Njemačka, „vlasnik slučaja“ bit će stručnjak za podršku porodici. Međutim, s ostalim stručnjacima i organizacijama također će se uspostaviti kontakt i bit će uključeni u provođenje plana intervencije. Zaduženost za pojedini slučaj tada znači da je stručnjak za podršku porodice svjestan zadatka i koordinira pomoć koju dobiva porodica odnosno pojedinac.

Praksa na radu: pristup Channel, Velika Britanija

Channel je program fokusiran na pružanje podrške u ranoj fazi ljudima koji su prepoznati kao ranjivi i podložni uključivanju u ekstremizam. Program primjenjuje multiagencijski pristup da bi zaštitio ranjive ljude:

- prepoznavanjem pojedinaca izloženih riziku;
- procjenom prirode i stepena tog rizika;
- razvojem najadekvatnijeg plana podrške za date pojedince.

Uspjeh programa u velikoj mjeri zavisi od suradnje i koordinacije aktivnosti između partnera. Najbolje funkcionira kada se pojedinci i njihove porodice potpuno uključe u program i kada dobiju dosljednu podršku. Policija koordinira aktivnost traženjem relevantnih informacija od partnera u komisiji o datom pojedincu. Policija koristi ove informacije za izradu početne procjene o prirodi i stepenu ranjivosti. Informacije će zatim biti predstavljene pred komisijom.

Zakon o sigurnosti i borbi protiv terorizma iz 2015. godine namjerava osigurati efikasnu lokalnu suradnju i primjenu programa Channel u svim oblastima i nastaviti dobru praksu koja već postoji u mnogim oblastima.

[Više informacija o pristupu Channel.](#)

Preporuke politike – rasprava o rizicima, potrebama i reakcijama:

- Napraviti jasan protokol za razmjenu informacija;
- Osigurati smjernice o tome koga treba a koga ne treba uključiti u multiagencijsko okruženje;
- Podržati stvaranje „zajedničkog“ jezika između partnera u suradnji (npr. kako treba ukazati na rizike).

7. korak Plan intervencije: alati za podršku porodici

Planovi intervencije će se razlikovati od jedne do druge porodice. Ključno je da ovi planovi budu posebno prilagođeni rizicima i potrebama porodica i pojedinaca. Stručnjaci za podršku porodici naglašavaju koliko je važno imati čitav niz intervencija na raspolaganju kako bi mogli osigurati najbolju brigu i podršku te da spriječe da radikalizacija izvrši utjecaj i na druge članove porodice.² Da bi se osmislile različite vrste intervencije, u ovom radu će biti iskorišten pristup koji je istraživač Angel Rabasa³ primijenio u Hajatu, u Njemačkoj. Pristup je sličan intervencijama koje primjenjuju druge zemlje EU.

Praktične intervencije

U mnogim slučajevima praktična pitanja poput nezaposlenosti i stambenih problema mogu ometati pružanje pomoći porodici na putu ka stabilnosti i otpornosti, odnosno sposobnosti da se bavi radikalizujućim/radikaliziranim članom porodice. Na osnovu procjene potreba mogu se odrediti praktične intervencije kako bi se ostavilo prostora za druga pitanja koja čekaju rješenje. Ovo je također jedan od lakših načina da se pomogne porodici, a može pridonijeti izgradnji odnosa zasnovanog na povjerenju. Primjeri praktičnih intervencija obuhvaćaju posredovanje u povezivanju porodice s blagostanjem mladih, određenim školama, stambenim udruženjima, centrima za zapošljavanje, sportskim klubovima i ostalim društvenim organizacijama.

Praksa na radu: EXIT Švedska

EXIT Švedska je projekt u okviru neprofitne organizacije Fryshuset. Cilj projekta jeste da se pomogne i osigura podrška onima koji žele napustiti nacionalističke/rasističke/nacistički orijentirane grupe ili pokrete uz pomoć praktične i individualno ciljane podrške.

EXIT osigurava lične sastanke, osobu za kontakt (po potrebi dostupnu i 24 sata) i pomaže u kontaktima s državnim organima. Surađuje sa stambenim ustanovama, policijom, socijalnim službama, ostalim pravnim licima, kao i s porodicom i prijateljima osoba koje traže pomoć. EXIT također nudi savjetovanje roditeljima, braći i sestrama, partnerima i ostalima koji su bliski klijentima.

Rad je posebno prilagođen i razmatra specifičnu situaciju konkretnog klijenta, ali se obično fokusira na izgradnju novog društvenog identiteta izvan prethodnog ekstremističkog identiteta. Aktivnosti variraju od društvenih aktivnosti i obuke do sasvim praktične pomoći oko preseljenja, uklanjanja tetovaža, ostvarivanja kontakta s različitim ustanovama itd. Dužina intervencije razlikuje se zavisno od situacije i obično traje od nekoliko mjeseci do nekoliko godina.

[Više informacija o projektu EXIT Švedska.](#)

² Treba imati na umu da pripadnici zajednice mogu smatrati da porodice suočene s radikalizacijom imaju „specijalni“ tretman ili pristup.

³ Dr Angel M. Rabasa je viši politički znanstvenik u Korporaciji RAND, koji je napisao brojne radove o ekstremizmu, terorizmu i pobunjeništvu. On je glavni autor „Deradikalizacije islamističkih ekstremista“ (2010).

Preporuke politike – alati za podršku porodici

- Osigurati stručnjake za podršku lokalnim porodicama koje imaju lak pristup praktičnim uslugama kao što su stambeno pitanje, pomoć u nalaženju posla i financijski savjeti. U slučajevima većeg rizika razmislite o prečacima do ovih službi.
- Dodijeliti dodatne resurse na nacionalnom ili lokalnom nivou za praktičnu podršku ovim porodicama.

Intervencije na afektivnom, emocionalnom i psihološkom nivou

Ključna strategija za ekstremističke grupe (bez obzira na njihovu ideološku pozadinu) jeste da raskinu emocionalnu povezanost između pojedinca i njegove/njene porodice i društvenog okruženja i da izoliraju pojedinca povećavajući tako zavisnost od ekstremističke grupe. Stoga je obnavljanje pozitivnih emocionalnih veza s porodicom i svih onih u društvenoj mreži koji podržavaju povlačenje iz ekstremizma ključ u svakom planu intervencije. Ovo se ne odnosi samo na pojedinca, već i na njegovu/njenu porodicu. Izolacija iz socijalnog okruženja jedan je od najvećih faktora rizika u pokušaju sprečavanja radikalizacije. Primjeri intervencija suprotstavljanja i sprečavanja radikalizacije:

- **Alati i obuka za komunikaciju između roditelja i djece:** roditelji se često muče u komunikaciji s djecom koja pokazuju znakove radikalizacije ili su čak poduzela neke radnje (npr. odlazak u Siriju). Roditelji i braća i sestre mogu iskazati razne emocije (bijes, nerazumijevanje, osjećaj odbačenosti) kada reagiraju na radikalizaciju, a te se emocije mogu iskoristiti u kontaktu s njihovom djecom/braćom/sestrama. Porodična podrška i stručne organizacije mogu im dati smjernice o tome kako da održavaju pozitivan kontakt, izbjegavaju dalje odbacivanje tog člana porodice i obnove porodične veze. Mnogi stručnjaci za podršku porodici izvještavaju da su primijenili jedan oblik motivacionog intervjuiranja da bi roditelje naučili vještinama komunikacije.
- **Vršnjačke grupe:** roditelji, bake i djedovi, braća i sestre mogu imati koristi od kontakta s ostalima koji prolaze kroz iste procese i izazove s nekim članom porodice. Uvođenje grupe za ovu vrstu podrške može se obaviti preko radnika za podršku porodici. Učešće može:
 - pomogne u izbjegavanju društvene izolacije prouzrokovane stigmatizovanom prirodom o pomoći u izbjegavanju društvene izolacije prouzrokovane stigmatiziranom prirodom uključenosti u ekstremizam/terorizam;
 - porodicama pružiti svrhu ili kanal kroz koji će podijeliti svoje nezadovoljstvo, ali i iskustva i greške iz kojih drugi mogu učiti;
 - osigurati izvor dodatnih informacija o procesu radikalizacije, koji može uspostaviti u porodici osjećaj kontrole nad situacijom.
 - pomoći u stabilizaciji stresa i razviti bolje mehanizme za suočavanje s nezadovoljstvom, traumom i ostalim mentalnim poteškoćama koje se mogu javiti u ovim porodicama.
- **Kreativne intervencije:** važno je osigurati „meko prizemljenje“ za ljude koji su se vratili ili su dio izlaznog programa; to pomaže u sprečavanju povratka u ekstremizam. Stručnjaci za porodičnu

podršku zbog toga se također suočavaju s izazovom da razmišljaju „izvan stereotipa“ kada je riječ o ponovnom uspostavljanju veza i izbjegavanju izolacije.

- **Korištenje onih koji potiču pozitivne promjene (npr. imami, nastavnici, mentori):** pri pokušajima da se pojedinac izvuče iz izolacije, ponovna izgradnja odnosa unutar zajednice zahtijeva učešće pouzdanih i posvećenih pripadnika zajednice, kao što su vjerske vođe, nastavnici ili savjetnici u centrima zajednice. Oni mogu premostiti jaz između ranjivih porodica i osnažujućih zajednica. Osim toga, oni se mogu za vjerska pitanja obratiti pojedincu u okviru svog vlastitog diskursa, pri čemu ne postoji bojazan da će pokušavati izmijeniti taj diskurs.

Na **psihološkom nivou** važno je ustanoviti da li bi osim emocionalnih izazova mogli postojati i psihološki izazovi, pa čak i mentalna oboljenja i traume. Praktičari za podršku porodici naglašavaju značaj suradnje sa stručnjacima specijaliziranim za psihološku i psihijatrijsku njegu da bi se podržale porodice koje se bore s ovim problemima. Više informacija o bavljenju traumama kod djece povratnika iz zona sukoba, vidi na [RAN tematski dokument o djeci povratnicima](#).

Praksa na radu: Grupa za podršku roditeljima – Nizozemska

Steunpunt Sabr (arapska riječ za „strpljenje“) jeste ženska organizacija i nezavisna i samostalna NVO koja radi hijerarhijski odozdo prema gore i pruža podršku i osnaživanje ranjivim ženama. Zbog mladih koji iz regiona odlaze u Siriju Sabr je organizirao grupu podrške za roditelje. Ova grupa okupila je roditelje različitog kulturološkog porijekla, kako muslimane, tako i roditelje preobraćenika. Grupa se brzo uvećavala, a roditelji su se pridruživali dobrovoljno i obično saznavali za nju preko svojih mreža. Sabr je također čvrsto povezan s policajcima u zajednici koji su uputili roditelje na grupu podrške, čak i iz drugih područja.

Sabr organizira sastanke i prisustvuje im da bi podržao roditelje kada je to neophodno. Potrebe roditelja su početna tačka razgovora. Kada se postavi mnogo pitanja o Siriji, Sabr organizira dolazak predstavnika vlade i općine koji će grupi dati odgovore. Uključeni roditelji su veoma zadovoljni ovom grupom, jer im nudi mjesto na kojem će podijeliti iskustva i učiti od drugih kako da se postave u konkretnoj situaciji. Ključni faktori su nizak prag za pridruživanje (lokalne i kratke linije komunikacije), činjenica da su sastanci zatvorenog tipa i na sigurnom mjestu (povjerenje između učesnika i organizacije) i to što je Sabr nezavisan.

[Više informacija o organizaciji Sabr.](#)

Preporuke politike – postupanje s emocijama i psihologijom

- Obezbediti stručnjake za podršku porodice s fleksibilnim poslovnim angažmanom koji će razviti intervencije „izvan stereotipa“ i pomoći priobnavljanju porodičnih veza;
- Obezbediti resurse za organizaciju koja je osnovala/želi da osnuje vršnjačke grupe za sve koji su u dodiru sa radikalizacijom i ekstremizmom.

Intervencije usredsređene na ideologiju

Postoje mnogobrojni uzroci u korijenu radikalizacije, od kojih većina nije direktno povezana s ideologijom. Međutim, pojedinci koji se radikaliziraju često će pokazati snažnu ideološku posvećenost, bez obzira na to da li su zaista inspirirani ideologijom. U slučaju onih koji čvrsto vjeruju u ideologiju (zasnovanu na religiji ili inspiriranu desničarskim uvjerenjima), porodici i društvenom okruženju možda će biti teško povezati se s njima. Da bi se potakao proces povlačenja iz ekstremizma, bitno je da je pojedinac u stanju promijeniti svoju perspektivu i da razvije neekstremističke, nenasilne odgovore na životna pitanja kod kojih se prethodno rukovodio načelima nasilne ekstremističke ideologije. Porodicama je potrebna podrška u sljedećem:

- **Da ne reagiraju na ideologiju na samom početku:** bez obzira na iskušenje koje predstavlja direktno suočavanje s „istinitošću“ ili pravilnošću ideologije, ovakvi razgovori će često imati suprotan efekt. Oni se čak mogu doživjeti i kao opravdanje da bi se članovi porodice ili društveni kontakti smatrali nevjernicima, inferiornim ili slabim samo zato što ne dijele iste poglede na svijet.
- **Da primijene pristup zasnovan na prihvaćanju:** U suštini pristupa zasnovanog na prihvaćanju jeste to da radnik koji radi s porodicom ne poriče niti odbacuje aspekte i stav porodice odnosno pojedinca izloženog riziku, već to treba da iskoristi kao početnu tačku za uspostavljanje kontakta. Izgradnjom odnosa zasnovanog na povjerenju moguće je polako pomoći porodici i pojedincu izloženom riziku da promijene svoje stavove i uvjerenja. Stoga fokus mora biti na izgradnji odnosa.
- **Da se uključe u stručne diskusije o ideologiji:** bilo da je riječ o imamu ili o bivšem desničarskom ekstremistu korisno je uključiti nekoga tko može razgovarati s porodicom i pojedincem o ideološkoj dimenziji. Odakle to dolazi? Koji su izvori i zbog čega su oni pouzdani ili nisu? Koje su alternativne perspektive?
- **Da se porodica i društveni kontakti uključe u izlazni program:** u sve većem broju država članica EU razvijaju se izlazni programi iz ekstremizma. Većina njih ima ideološku komponentu. Porodica i ostali pripadnici društvene mreže pojedinca mogu se uključiti u te programe. Pogledati dolje navedene izvore za više informacija o izlaznim programima:
 - [Naknadna\(ex post\) evaluacija RAN EXIT: Minimum methodological requirements for exit interventions](#)
 - [Naknadna \(ex post\) evaluacija RAN EXIT: Exit work in a multi-agency setting](#)
 - [Naknadna \(ex post\) evaluacija RAN EXIT: Setting up an exit intervention](#)

Praksa na radu: Entr'Autres, Francuska

Entr'Autres je organizacija koja pokušava spriječiti dezintegraciju društvenih i porodičnih veza. Ova organizacija prihvaća slučajeve koji dolaze preko mreže, telefonske linije i zvaničnih ustanova. Rad s porodicom je ključ za ovu organizaciju: bez pomoći porodice ona ne može raditi s pojedincima. Majka je izuzetno važna, jer se preko nje može ostvariti povezanost s pojedincem. Pristup Entr'Autres deradikalizaciji pojedinca zavisi od njegovog/njenog profila, koji se može svrstati u tri kategorije:

- Pojedinci koji možda izgledaju tako kao da su pod utjecajem radikalizacije, ali koji zapravo samo žele provocirati. Oni čine 15–20% slučajeva i najlakša su kategorija za rad;
- Pojedinci čiji je identitet poljuljan. Oni čine do 60% slučajeva i mada je rad s njima teži i zahtijeva ulaganje više vremena, ostvaruje se uspjeh koji se može mjeriti promjenom u diskursu;
- Istinski radikalizirani pojedinci. Ovaj profil čini 15–20% slučajeva, a njihova potpuna deradikalizacija je gotovo nemoguća.

Za sve kategorije je važan rad s porodicama, ali ne na isti način.

Preporuke politike – bavljenje ideologijom

- Pomoći u uspostavljanju pouzdane i legitimne mreže teoloških i ideoloških stručnjaka (islamski znanstvenici, krišćanski znanstvenici, bivši ekstremisti itd.);
- Podržati izlazne programe pomoću specijalno prilagođenih j rizika i potreba. Ideologija je ponekad paravan za druge i dublje motive na kojima se mora raditi.

8. korak Praćenje napretka i prilagođavanje situaciji

Kada se osigura podrška porodice na osnovu specijalno sačinjenog plana intervencije, važno je pratiti kako to utječe na svakodnevni život. Stručnjaci za podršku porodici ističu da je nekada zahtjevan zadatak pratiti događaje i sve što se dešava unutar porodice, naročito kada sama porodica nije proaktivna u obezbjeđivanju tih informacija. Stoga je neophodno održavati redovan kontakt. Izgradnja i održavanje odnosa zasnovanog na povjerenju i posvećenosti također je od ključnog značaja za rano primjećivanje negativnih efekata/tendencija. Pošto je kontinuitet veoma važan, trebalo bi garantirati stabilnu podršku porodice (vidi 10. korak o izgradnji kapaciteta).

U pojedinim slučajevima porodica će možda htjeti da se povuče iz plana intervencije prije nego što prethodno dogovoreni ciljevi budu ostvareni. S obzirom na to da uspjeh zavisi od dobrovoljne suradnje porodice, često je preporučljivo pratiti želje porodice i jasno naglasiti da se porodica u svakom trenutku može ponovo uključiti. U visokorizičnim slučajevima može se pretpostaviti da će se i dalje vršiti sigurnosne provjere i nadzor.

U provođenju programa podrške stručnjaci za podršku porodice mogu se suočiti s drugim granicama:

- Na samom početku treba odrediti jasna pravila i granice. U grupama za podršku porodice mora se razgovarati o ugroženom članu, ali to ne smije biti forum za osudu.
- Pojedine porodice možda neće htjeti govoriti o tome što njihovi članovi rade, jer ne žele da razmišljaju o sramoti ili stigmi povezanoj s njihovim postupcima. U takvim slučajevima pomoći će uključivanje psihologa koji može pomoći da se odbace tabui i da potakne razgovor o ovim pitanjima.
- Obavezno je da se sastanci održavaju u što većoj privatnosti i povjerenju. Naprimjer, izbjegavajte vođenje bilješki tokom sesija sa članovima porodice. Praktičari su utvrdili da upadljivo vođenje bilješki smanjuje povjerenje i stvara nelagodnu atmosferu.
- „Institucionalna krivica“ je prilično rasprostranjena. Roditelji nekada stavljaju krivicu na sigurnosne službe zbog toga što nisu spriječile njihovu djecu da se povežu s poznatim ekstremistima. Možda će biti korisno da se „okrivljeni“ uključe tako što će (spremni) predstavnici državnih organa (sigurnosne službe ili ministarstvo inozemnih poslova) biti pozvani na bilateralne sastanke ili u grupe za podršku.
- Osiguravanje prevodioca za te razgovore možda će prevazići određene jezične prepreke, ali neće uvijek stvoriti pravu atmosferu. Iskustvo pokazuje da roditelji/članovi porodice također mogu prevoditi jedni drugima te su aktivnije uključeni i pouzdaniji ako nema zvaničnog prevodioca.

9. korak Završetak aktivnosti

Aktivnosti će se obično završiti kada ciljevi budu ostvareni i jedna strana (pružalac usluga ili članovi porodice) bude sigurna da porodica može dalje nastaviti sama:

- Treba primijeniti evaluaciju ili multiagencijsko praćenje da bi se procijenilo da li su ostvareni ciljevi podrške i da li je podrška okončana.
- Primjeri pokazuju da utvrđivanje konkretnog vremenskog okvira može biti štetno za ovu aktivnost; kadgod je moguće ova aktivnost trebala bi imati prirodan kraj, a ne kraj koji diktiraju kapaciteti i resursi.
- Treba imati na umu da se ova aktivnost nikada neće zaista „završiti“. Moraju uvijek postojati otvorena vrata ili odgovarajuća osoba koja je dostupna porodicama ili radikaliziranim pojedincima čak i kada su ciljevi ostvareni.

Stručnjaci za podršku porodici ukazuju na to da je teško procijeniti kada bi trebalo da se završi program podrške. Jedan razlog za to jeste što neki pojedinci pribjegavaju manipulaciji kako bi „prevarili“ istručnjake, ali i svoju porodicu/društvene krugove, navodeći ih da pomisle da su krenuli drugačijim putem. Inteligentni mladi ljudi, koji su naročito skloni tome da shvate kakvo se ponašanje i govor očekuju od njih, mogu to iskoristiti da bi prikrili svoje stvarne misli i planove. Ne postoji „srebrni metak“ koji to može spriječiti. Profesionalnost i iskustva stručnjaka za podršku porodici i psihologa obično ima značajnu ulogu u ovakvim slučajevima.

10. korak Izgradnja i razvoj kapaciteta za podršku porodici

Da bi se mogle poduzeti mjere koje se zahtijevaju u koracima od 1 do 9, važno je imati utvrđen kapacitet za podršku porodici te onda dalje razvijati i učvršćivati taj kapacitet. Dolje navedeni prijedlozi zasnovani su na iskustvima podrške porodici u nekoliko država članica EU i mogu pomoći u izgradnji i razvoju efikasnog kapaciteta za podršku porodici. Nacionalni i lokalni kreatori politike i državni službenici imaju važnu ulogu u stvaranju uvjeta neophodnih za razvoj kapaciteta u ovoj oblasti:

- započeti pilot/eksperimentalni rad u kojem ima prostora za procese „eksperimenta i grešaka“ i saznati što je najefikasnije u nacionalnom/lokalnom kontekstu;
- razmotriti koja bi forma organizacije najbolje funkcionirala u nacionalnom/lokalnom kontekstu, npr. u okviru policije ili socijalnih službi, kao zasebna NVO, kao dio neke druge organizacije koja već ima iskustva u podržavanju porodica u različitim oblastima;
- osigurati kontinuitet pomoću resursa (financijskih, ljudskih, političkih);
- podržati razvoj šire mreže oko organizacije za podršku porodici s kojom ona može da surađuje (npr. policija, socijalne službe, agencija za zapošljavanje, sigurnosne agencije, psiholozi);
- garantirati sigurnost stručnjaka za podršku porodici (npr. kako treba postupati s imenima, e-mail adresama, policijskom zaštitom, brojevima telefona itd.);
- osnovati raznovrsnu grupu stručnjaka za podršku porodici (muškarci, žene, različita kulturološka porijekla, različite jezične vještine, različite profesije);
- razviti strategiju komunikacije da bi se javnost obavijestila o dostupnosti podrške porodici u sprečavanju radikalizacije;
- osigurati spremnost sektora za mentalno zdravlje da pomogne stručnjacima za podršku porodici te izbjegavati duge liste čekanja;
- uključiti, tamo gdje je moguće, angažirane roditelje koji su doživjeli slično iskustvo i koji žele podijeliti svoje stavove i naučene lekcije s drugima;
- provjeriti zakonodavstvo o privatnosti i ponuditi mogućnosti za razvoj posebnih protokola o privatnosti i razmjeni informacija kako bi se omogućila lakša i efikasnija razmjena informacija o slučajevima;
- omogućiti dodatnu obuku i dijeljenje najboljih praksi unutar i između zemalja da bi se povećao stručni kapacitet, kao i vještine stručnjaka za podršku porodici;
- postarati se da stručnjaci za podršku porodici osjećaju podršku svojih organizacija i političkih vođa (kako lokalnih tako i nacionalnih) da bi imali snagu i sposobnost za postupanje u teškim situacijama popraćenim velikom medijskom pažnjom.
- uspostaviti strukturu podrške za stručnjake za podršku porodici, jer je rad s ranjivim porodicama veoma zahtjevan i izaziva emocionalno/psihološko opterećenje; struktura može obuhvatiti povjerljive grupe u kojima stručnjaci mogu podijeliti svoju zabrinutost/strahove, dobiti psihološku podršku i dovoljno kontakta s rukovodstvom organizacije;
- procijeniti rad koji se obavlja u porodicama da bi se utvrdile najbolje prakse zasnovane na dokazima i učilo iz grešaka.

Praksa na radu: Jedinica za podršku porodici – Nizozemska

Jedinica za podršku porodici je nezavisna organizacija koja pruža specijalizirane informacije, savjete i podršku onima koji su zabrinuti zbog radikaliziranog člana porodice. Ova jedinica funkcionira paralelno s nizozemskih Izlaznim programom iz ekstremizma. Diskusija sa svim relevantnim članovima porodice pokreće proces, a poslije nje slijedi sastavljanje akcionog plana zajedno s porodicom. Plan pokriva različite aspekte života (kao što su radikalizacija, (psihološko) zdravlje, rad/škola i financije). Učešće je dobrovoljno; stručnjaci rade u kući dotične porodice, bez obzira na to gdje se ona nalazi u Nizozemskoj. Općina u kojoj ta porodica živi uvijek je obaviještena o učešću Jedinice za podršku porodici i mora odobriti pružanje podrške toj porodici.

Jedinica je osnovana kao dio [nizozemskog sveobuhvatnog akcionog programa za borbu protiv džihadizma](#), koji sadrži 38 mjera. Mjera 23b bila je osnivanje centra za podršku porodici.

Metodologije ove jedinice obuhvaćaju sljedeće elemente:

- strog protokol o privatnosti: informacije se razmjenjuju samo s općinom ili policijom kada postoji opasnost za sigurnost ili kada je porodica dala odobrenje – povjerenje je od suštinskog značenja;
- transparentnost u postupcima i odnosu s ostalim organizacijama;
- svi koji upravljaju slučajevima su profesionalni radnici za pružanje pomoći/zdravstveni radnici koji su povezani s općinom i ostalim organizacijama kako bi se pobrinuli i za druge potrebe poput stambenog pitanja ili zaposlenja;
- multidisciplinarni pristup, sastanci dva puta sedmično, kojima prisustvuju svi menadžeri slučajeva, psihološki savjetnik, a po potrebi psihijatar, sistemski terapeut, istraživač, instruktori s velikom stručnošću o džihadističkoj mreži u Nizozemskoj i teolog/stručnjak za islam; menadžeri slučajeva govore jezike ciljne grupe;
- slučajevi obično dolaze preko općina, a Jedinica bi morala biti što čvršće povezana sa svim lokalnim organizacijama; osigurana je i pokrivenost na nacionalnom nivou.

[Više informacija o nizozemskoj jedinici za podršku porodici.](#)

Translated within: